

New Day in Medicine Новый День в Медицине NDM

TIBBIYOTDA YANGI KUN

Ilmiy referativ, marifiy-ma'naviy jurnal

AVICENNA-MED.UZ

9 (83) 2025

Сопредседатели редакционной коллегии:

Ш. Ж. ТЕШАЕВ, А. Ш. РЕВИШВИЛИ

Рел. коллегия:

м.и. абдуллаев

А.А. АБДУМАЖИДОВ

Р.Б. АБДУЛЛАЕВ

Л.М. АБДУЛЛАЕВА А.Ш. АБДУМАЖИДОВ

М.А. АБДУЛЛАЕВА

Х.А. АБДУМАДЖИДОВ

Б.З. АБДУСАМАТОВ

М.М. АКБАРОВ

Х.А. АКИЛОВ

М.М. АЛИЕВ

С.Ж. АМИНОВ

III.3. AMOHOB

Ш.М. АХМЕДОВ

Ю.М. АХМЕДОВ С.М. АХМЕЛОВА

Т.А. АСКАРОВ

М.А. АРТИКОВА

Ж.Б. БЕКНАЗАРОВ (главный редактор)

Е А БЕРЛИЕВ

Б.Т. БУЗРУКОВ

Р.К. ДАДАБАЕВА

М.Н. ДАМИНОВА

К.А. ЛЕХКОНОВ

Э.С. ДЖУМАБАЕВ

А.А. ДЖАЛИЛОВ

Н Н ЗОЛОТОВА

А.Ш. ИНОЯТОВ

С. ИНДАМИНОВ

А.И. ИСКАНДАРОВ

А.С. ИЛЬЯСОВ

Э.Э. КОБИЛОВ

A.M. MAHHAHOB

Д.М. МУСАЕВА

T.C. MVCAEB

М.Р. МИРЗОЕВА

Ф.Г. НАЗИРОВ Н.А. НУРАЛИЕВА

Ф.С. ОРИПОВ

Б.Т. РАХИМОВ

Х.А. РАСУЛОВ

Ш.И. РУЗИЕВ

С.А. РУЗИБОЕВ

С.А.ГАФФОРОВ

С.Т. ШАТМАНОВ (Кыргызстан)

Ж.Б. САТТАРОВ

Б.Б. САФОЕВ (отв. редактор)

И.А. САТИВАЛДИЕВА

Ш.Т. САЛИМОВ

Д.И. ТУКСАНОВА

М.М. ТАДЖИЕВ

А.Ж. ХАМРАЕВ

Б.Б. ХАСАНОВ

Д.А. ХАСАНОВА

Б.3. ХАМДАМОВ

А.М. ШАМСИЕВ А.К. ШАДМАНОВ

Н.Ж. ЭРМАТОВ

Б.Б. ЕРГАШЕВ

Н.Ш. ЕРГАШЕВ

И.Р. ЮЛДАШЕВ

Д.Х. ЮЛДАШЕВА

А.С. ЮСУПОВ

Ш.Ш. ЯРИКУЛОВ

М.Ш. ХАКИМОВ Д.О. ИВАНОВ (Россия)

К.А. ЕГЕЗАРЯН (Россия)

DONG IINCHENG (Китай)

КУЗАКОВ В.Е. (Россия)

Я. МЕЙЕРНИК (Словакия) В.А. МИТИШ (Россия)

В И. ПРИМАКОВ (Беларусь)

О.В. ПЕШИКОВ (Россия) А.А. ПОТАПОВ (Россия)

А.А. ТЕПЛОВ (Россия)

Т.Ш. ШАРМАНОВ (Казахстан)

А.А. ЩЕГОЛОВ (Россия)

С.Н ГУСЕЙНОВА (Азарбайджан)

Prof. Dr. KURBANHAN MUSLUMOV(Azerbaijan) Prof. Dr. DENIZ UYAK (Germany)

ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН новый день в медицине **NEW DAY IN MEDICINE**

Илмий-рефератив, матнавий-матрифий журнал Научно-реферативный, духовно-просветительский журнал

УЧРЕЛИТЕЛИ:

БУХАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ ООО «ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН»

Национальный медицинский исследовательский центр хирургии имени А.В. Вишневского является генеральным научно-практическим консультантом редакции

Журнал был включен в список журнальных изданий, рецензируемых Высшей Аттестационной Комиссией Республики Узбекистан (Протокол № 201/03 от 30.12.2013 г.)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

М.М. АБДУРАХМАНОВ (Бухара)

Г.Ж. ЖАРЫЛКАСЫНОВА (Бухара)

А.Ш. ИНОЯТОВ (Ташкент)

Г.А. ИХТИЁРОВА (Бухара)

Ш.И. КАРИМОВ (Ташкент)

У.К. КАЮМОВ (Тошкент)

Ш.И. НАВРУЗОВА (Бухара)

А.А. НОСИРОВ (Ташкент)

А.Р. ОБЛОКУЛОВ (Бухара)

Б.Т. ОДИЛОВА (Ташкент) Ш.Т. УРАКОВ (Бухара)

www.bsmi.uz

ndmuz@mail.ru

Тел: +99890 8061882

9 (83)

https://newdaymedicine.com E: сентябрь Received: 20.08.2025, Accepted: 06.09.2025, Published: 10.09.2025

UQK 615.89:616-006.6:611.018.53-091

MAKROFAGLARNING MORFOLOGIYASI: NAZARIY ASOSLAR VA BAHOLASH MEZONLARI

Ulug'bekova G.J. https://orcid.org/0000-0002-1472-8188
Mamajonov Z.A. https://orcid.org/0009-0003-0675-994X
Mamatova I.Y. https://orcid.org/0009-0003-0675-994X

Andijon davlat tibbiyot instituti, Oʻzbekiston, Andijon, Yu. Otabekov 1, Tel:(0-374) 223-94-60. E-mail: info@adti.uz

✓ Rezyume

Makrofaglar tugʻma immun tizimining asosiy hujayralaridan biri boʻlib, ular organizmda himoya, yalligʻlanishning boshqarilishi va toʻqimalarning qayta tiklanishida muhim rol oʻynaydi. Makrofaglarning morfologik xususiyatlari ularning funktsional holati, mikro-muhit bilan oʻzaro ta'siri va fenotipik qutblanishi bilan chambarchas bogʻliq. Ularning shakli, yadrosi, sitoplazmadagi vakuolalar va organellalarning rivojlanishi morfologik baholashning asosiy koʻrsatkichlari hisoblanadi. Ushbu maqolada makrofaglarning nazariy morfologik asoslari, ularni nurli va elektron mikroskopiya yordamida baholash usullari, shuningdek M1/M2 fenotiplarining morfologik farqlari koʻrib chiqiladi. Bu tadqiqotlar natijalari saraton, autoimmun va yalligʻlanish kasalliklarida diagnostika va terapiyaga amaliy qoʻllanilishi mumkin.

Kalit soʻzlar: Makrofag, morfologiya, qutblanish, M1/M2, mikroskopiya, baholash mezonlari.

МОРФОЛОГИЯ МАКРОФАГОВ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ

Улугбекова Г.Ж. https://orcid.org/0000-0002-1472-8188 Мамажонов З.А. https://orcid.org/0009-0003-0675-994X Маматова И.Ю. https://orcid.org/0009-0003-0675-994X

Андижанский государственный медицинский институт, Узбекистон, Андижан, Ул. Ю.Атабеков 1. Тел:(0-374) 223-94-60. E-mail: info@adti.uz

√ Резюме

Макрофаги являются одними из ключевых клеток врождённой иммунной системы, играя важную роль в защите организма, регуляции воспаления и восстановлении тканей. Морфологические особенности макрофагов тесно связаны с их функциональным состоянием, взаимодействием с микроокружением и фенотипической поляризацией. Их форма, ядро, вакуоли в цитоплазме и развитие органелл служат основными показателями морфологической оценки. В данной статье рассматриваются теоретические основы морфологии макрофагов, методы их исследования с помощью световой и электронной микроскопии, а также морфологические различия фенотипов М1/М2. Результаты таких исследований могут иметь практическое применение в диагностике и терапии рака, аутоиммунных и воспалительных заболеваний.

Ключевые слова: макрофаг, морфология, поляризация, M1/M2, микроскопия, критерии оценки.

MORPHOLOGY OF MACROPHAGES: THEORETICAL FOUNDATIONS AND EVALUATION CRITERIA

Ulugbekova G.J. https://orcid.org/0000-0002-1472-8188
Mamajonov Z.A. https://orcid.org/0009-0009-9853-2737
https://orcid.org/0009-0003-0675-994X

Andijan State Medical Institute, 170100, Uzbekistan, Andijan, Yu.Atabekova st.1 Тел: (0-374) 223-94-60. E-mail: info@adti.uz

✓ Resume

Macrophages are one of the key cells of the innate immune system, playing important roles in host defense, regulation of inflammation, and tissue repair. The morphological features of macrophages are closely related to their functional state, interaction with the microenvironment, and phenotypic polarization. Their shape, nuclear structure, cytoplasmic vacuoles, and organelle development are the main indicators used for morphological assessment. This article reviews the theoretical foundations of macrophage morphology, methods for their evaluation by light and electron microscopy, and the morphological distinctions between M1 and M2 phenotypes. The results of such studies may have practical applications in the diagnosis and therapy of cancer, autoimmune, and inflammatory diseases.

Keywords: macrophage, morphology, polarization, M1/M2, microscopy, evaluation criteria.

Dolzarbligi

akrofaglar monotsitlardan differensiallashgan holda hosil boʻlib, tugʻma immun tizimining muhim elementlaridan hisoblanadi. Ular organizmda patogenlarni yoʻq qilish, apoptozlangan hujayralarni utilizatsiya qilish va gomeostazni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ular sitokin va kimyoviy mediatorlarni ishlab chiqarish orgali boshqa immun hujayralar faoliyatini ham modulyatsiya qiladi [1]. Makrofaglarning oʻziga xos xususiyati – bu ularning plastikligi, ya'ni mikro-muhit sharoitiga qarab morfologik va funktsional jihatdan qayta dasturlanish qobiliyatidir. Bu plastiklik saraton oʻsmasi, surunkali yalligʻlanish va infektsiyalarda ularning qarama-qarshi funksiyalarini tushuntirib beradi.

Morfologik jihatdan makrofaglarning shakli, sitoplazmatik organellalari va yuzaki markerlari ularning funktsional holatini ifodalaydi. Masalan, elektron mikroskopiyada M1 fenotipida zich mitoxondriyalar va fagosomalar aniqlansa, M2 fenotipida vakuolalar va sekretor vezikulalar koʻpligi kuzatiladi. Shu sababli, morfologiyani o'rganish nafaqat nazariy immunologik asoslarni, balki amaliy diagnostika va terapiya uchun ham katta ahamiyatga ega [2]. Bugungi kunda koʻplab laboratoriyalar morfologik baholashni oqim sitometriyasi va immunohistokimyoviy markerlar bilan uygʻunlashtirib, makrofaglarning aniq fenotipini belgilashga harakat qilmoqda.

Makrofaglarning morfologik xususiyatlari

Umumiy morfologiya

Makrofaglar odatda katta o'lchamli (20-80 mkm) bo'lib, notekis konturlarga ega, pseudopodiyalar chiqaruvchi hujayralar sifatida kuzatiladi. Ularning membranasi yuqori dinamik xususiyatga ega boʻlib, harakatlanish va fagotsitoz uchun moslashgan. Yadro dumaloq yoki ovalsimon, ba'zan buyraksimon shaklda bo'lib, xromatini nozik granulali, yadrochalari esa aniq ko'rinadi. Sitoplazma bazofilik bo'lib, koʻplab vakuolalar, lizosomalar va fagosomalarni oʻz ichiga oladi. Bu tuzilmalar makrofaglarning asosiy vazifasi — fagotsitoz va degradatsiya jarayonlari uchun zarurdir.

Organellalar tarkibida rivojlangan endoplazmatik tarmoq, Golji apparati va koʻp sonli mitoxondriyalar mavjud boʻlib, ular sitokin sekretsiyasi va energiya ishlab chiqarishni ta'minlaydi [3]. Masalan, M1 makrofaglarda mitoxondriyalarning ROS ishlab chiqarish faolligi yuqori boʻlsa, M2 fenotipida mitoxondrial oksidativ fosforlanish ustunlik qiladi. Morfologik tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, makrofaglarning umumiy shakli va organellalari nafaqat hujayraning qaysi fenotipda ekanini, balki uning patologik jarayonlarda qanday yazifani bajarishini ham koʻrsatib beradi.

Morfologik fenotiplar (M1 va M2)

(pro-yallig'lanish) fenotipdagi makrofaglar ko'proq cho'zilgan shaklga ega bo'lib, lamellipodiyalari keng rivojlangan, koʻplab fagosomalar bilan boyitilgan. Sitoplazmada ROS hosil qiluvchi organellalar faol bo'ladi, bu esa ularning mikroblarga qarshi faolligini ta'minlaydi. Ushbu hujayralarda yadroning markaziy joylashuvi va xromatinning zichligi kuzatiladi. Shuningdek, M1 makrofaglar koʻpincha yuqori darajada IL-1β va TNF-α ishlab chiqarishi bilan morfologik jihatdan ham "faol hujumchi" sifatida tavsiflanadi [4].

M2 (anti-yallig'lanish) fenotip esa aksincha, dumaloqroq shaklga ega bo'lib, ko'proq vakuolalar va sekretsiya granulalariga boy. Endoplazmatik toʻr va Golji apparati kengaygan boʻlib, IL-10 va TGF-β ishlab chiqarish imkoniyatini ta'minlaydi. Bu hujayralarda fagotsitar faollikdan ko'ra sekretor faoliyat ustunlik qiladi. Shuning uchun, morfologik jihatdan M2 makrofaglar koʻproq "regenerativ va qoʻllabquvvatlovchi" fenotipni aks ettiradi. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, M2 morfologiyasi toʻqimalarda fibroz va angiogenez jarayonlarini kuchaytiradi, bu esa saraton o'smasining rivojlanishida ham ahamiyatlidir.

Baholash mezonlari

Makrofaglarning morfologiyasini baholash uchun turli mikroskopik metodlar qoʻllaniladi. Nurli mikroskopiya yordamida oddiy boʻyoqlar (Giemsa, May–Grünwald, Wright) orqali hujayra shakli, yadroning joylashuvi va sitoplazmadagi vakuolalar aniqlanadi. Fazali-kontrast mikroskopiya esa tirik hujayralarda pseudopodiyalarning hosil boʻlishini va fagositoz jarayonlarini dinamik kuzatishga imkon beradi. Elektron mikroskopiya makrofaglarning lizosoma, fagosoma va organellalar ultrastrukturasini koʻrsatib, ularning fenotipini chuqur tahlil qilishga imkon beradi [5].

Shuningdek, immunohistokimyo va oqim sitometriyasi morfologik baholashni molekulyar darajada aniqlashtirish uchun qoʻllaniladi. CD68, CD80, CD86 markerlari M1 fenotipni, CD163 va CD206 esa M2 fenotipni aniqlashda yordam beradi. Baholash mezonlari sifatida hujayra shakli va kattaligi, yadro morfologiyasi va xromatin tuzilishi, sitoplazmadagi vakuolalar va lizosomalar soni, organellalar rivojlanish darajasi va pseudopodiyalarning faoliyati hisobga olinadi. Bu mezonlar yordamida morfologik oʻzgarishlarni nafaqat laboratoriya sharoitida, balki klinik biopsiya namunalarida ham aniqlash mumkin.

Muhokama

Makrofaglarning morfologik oʻzgarishlari ularning funktsional qutblanishi bilan uzviy bogʻliqdir. Masalan, M1 fenotipidagi makrofaglar agressiv fagositoz faoliyati bilan morfologik jihatdan "choʻzilgan, faol" koʻrinishga ega boʻlsa, M2 fenotipi "dumaloq va sekretor" hujayralar bilan xarakterlanadi [6]. Bu tafovutlar nafaqat laboratoriyada, balki patologik jarayonlarda ham kuzatiladi. Masalan, surunkali yalligʻlanishda M1 fenotip ustunlik qilsa, toʻqima regeneratsiyasi va fibroz jarayonida M2 fenotipi ustun boʻladi.

Ilmiy dalillar shuni koʻrsatadiki, morfologik tahlillar immunologik jarayonlarni tushunishda muhim marker boʻlib xizmat qiladi. Soʻnggi yillarda konfokal mikroskopiya va 3D-tahlillar yordamida M1 va M2 makrofaglarning sitoskelet tuzilishi, organella zichligi va dinamik xatti-harakati yanada aniqroq oʻrganilmoqda. Bu usullar makrofaglarning saraton, ateroskleroz va autoimmun kasalliklarda qanday rol oʻynashini aniqlashda katta yordam bermoqda.

Xulosa

Makrofaglarning morfologiyasi ularning immunologik roli va fenotipik qutblanishini ifodalovchi muhim koʻrsatkichdir. Nazariy asoslarni chuqur oʻrganish va morfologik baholash mezonlarini aniqlash turli kasalliklarda (saraton, autoimmunitet, surunkali yalligʻlanish) diagnostika va davolash strategiyalarini ishlab chiqishda katta ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. M1 va M2 fenotiplarning morfologik tafovutlari, shuningdek toʻqimalarda kuzatiladigan maxsus shakllar (alveolyar, Kupffer, mikroglia, osteoklastlar) kelajakdagi klinik tadqiqotlarda terapevtik marker sifatida qoʻllanilishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1. Murray PJ, Wynn TA. Protective and pathogenic functions of macrophage subsets. // Nat Rev Immunol. 2011;11(11):723–37.
- 2. Wynn TA, Chawla A, Pollard JW. Macrophage biology in development, homeostasis and disease. // Nature. 2013;496(7446):445–55.
- 3. Gordon S, Plüddemann A. Tissue macrophages: heterogeneity and functions. BMC Biol. 2017;15:53.
- 4. Italiani P, Boraschi D. From monocytes to M1/M2 macrophages: Phenotypical vs. functional differentiation. // Front Immunol. 2014;5:514.
- 5. Hume DA. The mononuclear phagocyte system. // Curr Opin Immunol. 2006;18(1):49–53.
- 6. Biswas SK, Mantovani A. Macrophage plasticity and interaction with lymphocyte subsets: cancer as a paradigm. // Nat Immunol. 2010;11(10):889–96.

Oabul qilingan sana 20.08.2025

